

KUTATÁS KÖZBEN

PÁLYAVÁLASZTÁSI TANÁCSADÁS

A pályaválasztási tanácsadás intézményi feltételeinek megalapozását az 1961-ben kiadott 1027. (XII.30.) sz. kormányrendelet tette lehetővé. Az 1960-as évektől folyamatosan szerveződtek a megyékben és a fővárosban a pályaválasztási intézetek. A szervezeti formához fokozatosan teremtődtek meg a személyi feltételek. A területre került szakemberek pszichológusok, pedagógusok, orvosok, szociológusok és közgazdászok voltak. Összehangolt munkájukra azért is szükség volt, mert a társadalomban egyre hangsúlyosabbá vált a pályára való előkészítés jelentősége. Az 1970-es évekre kialakult a pályaválasztási intézetek gyári, üzemi, közhivatali kapcsolatrendszere. A tanácsadók rendszeres információt kaptak a munkáltatói szféra szakember-szükségletéről, a kurrens szakmák köréről. A nagyobb gyárakban, üzemekben pályaválasztási megbízottat jelöltek ki, aki egyrészt a pályaválasztási intézetekkel, másrészt az iskolákkal működött együtt. Ezzel párhuzamosan kiépült a pályaválasztás iskolai hálózata is, az iskolai felelősök kapcsolatban álltak a megyei (és fővárosi) pályaválasztási intézetekkel. Ugyanezen időszakban létrejött a megyei és fővárosi intézeteket összefogó, irányító Országos Pályaválasztási Tanácsadó Intézet, az OPTI. A 3/1982 (II.10.) MM rendelet a pályaválasztás irányításában az Országos Pedagógiai Intézetnek adott kiemelt szerepet. Később mindkét intézmény megszűnt. A tevékenység területenként változóan, részben a megyei pedagógiai intézetekhez, részben a megyei munkaügyi központokhoz került. A megyékben mind a mai napig ebben a intézményben találkozunk pályaválasztási tevékenységgel.

A fővárosban 1966-ban alakult meg a Fővárosi Pályaválasztási Intézet, amely 1988-ban Fővárosi Pályaválasztási és Munkavállalói Tanácsadó lett. Rövidesen bebizonyosodott, hogy ebben a formában, a munkaügyi szférához csatolva csaknem teljesen háttérbe szorult az iskolai tevékenység, így 1991. május elsejétől ismét megalakult a Fővárosi Pályaválasztási Tanácsadó. Ez 1995 végén az egész országra kiterjedő felmérést végzett a pályaválasztási tevékenység és intézményhálózat jelenlegi helyzetéről. A kérdőíveket a megyékben működő pedagógiai intézetek, munkaügyi központok, nevelési tanácsadók és családsegítő szervezetek kapták meg. A beérkezett válaszok nem teljes körűek, mivel több helyről nem reagáltak a megkeresésünkre. A beérkezett adatok szerint határozott leépülési tendencia érezhető: 1979-ben 365, 1987-ben 130 főt regisztrálhattunk az apparátusban, 1995-re a létszám 38 főre apadt. (A munkaügyi szervek által jelzett számadatok itt nem szerepelnek.) A statisztikai adatok ugyanakkor nagyarányú érdeklődést jeleznek. A tanácskérők nem feltétlenül a végzősök köréből kerülnek ki. A hat-, illetve nyolcosztályos gimnáziumok megjelenésével megnőtt a tíz-tizenkét évesek és a pályakorrekciós tanácsadást igénylők száma is. Ennek ellenére a pályaválasztási tanácsadók száma a lehe-

tő legminimálisabbra csökkent, sőt van, ahol teljesen meg is szűnt ez a tevékenység. A pedagógiai intézeteken belül egy-két fő foglalkozik pályaválasztási munkával, néhány helyen alkalmaznak félállású tanácsadót is. Tevékenységük azonban nem feltétlenül csak a pályaválasztásra korlátozódik, hanem más munkaköri feladatokat is ellátnak. A munkatársak nagy tapasztalatokkal rendelkeznek, több éve a szakmában dolgoznak. Végzettségüket tekintve pedagógiai diplomával rendelkeznek, de előfordul részfoglalkozású orvos, érettségivel rendelkező asszisztens is. A pszichológiai vizsgálatok elvégzésében pszichológusok működnek közre.

Az elsődleges és talán legnagyobb probléma mindenütt az anyagi források hiánya, amelynek következtében a munkatársak egyre kevésbé képesek a szükséges informatív-gyűjtő-tájékoztató munkájukat ellátni. A számítógépes nyilvántartás kialakítása, illetve fejlesztése is nagy összegeket emészt fel, s a tanácsadók ezen irányú képzése is megoldatlan probléma. Korlátozott mértékben, vagy egyáltalán nem tudják fejleszteni a pszichológiai laboratóriumokat és eszköztárukat, nincs fedezete a pályaválasztási kiállításoknak és rendezvényeknek, kevés a pénz a szakirodalom, a szakfolyóiratok beszerzésére.

Komoly gondot jelent az iskolai pályaválasztási hálózat folyamatos leépülése is. Sok esetben az igazgató és a tantestület hozzáállásán múlik, hogy kijelölnek-e az iskolában pályaválasztási felelőst vagy sem. Folyamatosan megszűnnek a pályaválasztási munkaközösségek, néhány helyen az osztályfőnöki munkaközösségek foglalkoznak a témával. A pedagógiai intézetek tanácsadói megpróbálnak élő kapcsolatban maradni olyan pedagógusokkal, akik felelősséget éreznek a gyerekek jövője iránt, de az oktatási intézmények többségében hiányzik a preventív előkészítő munka, miközben a fiatalok nem rendelkeznek pálya- és szakmaismerettel, és nagyon bizonytalanok az iskolaválasztásban. Ebben talán segíthet a *Nemzeti alaptanterv* bevezetése, ha a tantervbe épített pályaorientációs órákon több lehetőség lesz e témával foglalkozni.

A fővárosi tapasztalatok azt is igazolják, hogy növekszik a pályakorrekcióra szorulóak száma, amihez valószínűleg a pályaválasztási tanácsadás hiánya is hozzájárul. Ugyanakkor örömdetes tény, hogy néhány helyen (Vas megye, Budapest) a kölcsönös együttműködés csírái bontakoznak ki a pedagógiai intézetek és a Fővárosi Pályaválasztási Tanácsadó, illetve a munkaügyi szervezetek között. A szülővel való kapcsolattartás egyik fontos eleme a szülői fórumok, szülői értekezletek szervezése, de ezek száma is visszaesett.

Pályaválasztási tanácsadási munkát jelenleg a nevelési tanácsadóknak is végeznek. A 132 nevelési tanácsadó közül 45 intézmény válaszolt kérdéseinkre. A válaszok szerint a nevelési tanácsadóknak megfordulók közül iskola-, illetve pályaválasztási kérdésekben megfelelően tájékozott 8,9 %, hiányosan tájékozott 76 %, teljesen tájékozatlan 2,2 %, nem volt megítélhető 8,9 % és nem válaszolt négy százalék.

Az eszmegoldások során a tanácsadáson résztvevők 60,6 %-ánál felmerülnek pályaválasztással összefüggő problémák is. A nevelési tanácsadó intézetek az esetek 41 %-ában más partnerintézményhez (például munkaügyi központ) irányítják a fiatalokat, 29 %-ban partnerintézmény/szervezet bevonásával, de helyben oldják meg a problémát, 18 %-ban önerőből és helyben segítenek a pályaválasztási kérdésekben is, s csupán tíz százalék esetében hátrítják el teljesen a gondokat. Az önerőből segítők 42 %-a eszközként iskolai címjegyzéket, 35 %-a pályaválasztási tanácsadó

könyveket, két százaléka tesztekét használ, 15 %-a nem vesz igénybe semmilyen segédeszközt sem. Arra a kérdésre, hogy rendelkeznek-e személyi-, eszköz- és módszer-beli feltételekkel (iskolaérettségi, pszichológiai alkalmassági vizsga), igennel 49 %, nemmel 11 % válaszolt, s 40 % nem adott választ. A pályaválasztásra irányuló pszichológiai vizsgálati tesztekét 24 % használ.

A nevelési tanácsadók pályaaorientációs jellegű résztevékenységét hét százalék esetében segítik a munkaügyi központok, 26 %-ban pedagógiai intézetek és 48 %-ban egyéb intézmények. A gondozottakról való visszajelzések sem kielégítőek. 22 %-ról semmiféle visszajelzés nem érkezik, 66 %-uk esetében pedig magától a szolgáltatást igénybe vevő fiattól tájékozódik az eredményességről vagy kudarcról. Figyelemre méltó, hogy a gondok megoldásához rendelkezésre álló információk, eszközök minőségével és mennyiségével csupán az intézmények kilenc százaléka elégedett teljes mértékben, 38 % részben, 38 % egyáltalán nem (nem válaszolt, illetve nem kompetens 15 %).

A nevelési tanácsadók körében köztudomású, hogy önálló pályaválasztási tanácsadó intézmény évek óta csak a fővárosban működik. Az intézmények 66 %-a nem tartja kielégítőnek ezt a helyzetet. Sokan nyilatkoztak úgy, hogy célszerű lenne ismét létrehozni helyi pályaválasztási intézeteket.

Laki Ildikó

DIPLOMÁSOK ELHELYEZKEDÉSI ESÉLYEI

A felsőoktatás „tömegesedése” összefüggésben áll a gazdasági szerkezetváltás folyamatával. A szerkezetváltás újfajta elvárásokat támaszt a munkaerőpiacon megjelenő munkavállalókkal szemben. A szerkezetváltás egyúttal technikai, technológiai innovációt is jelent valamennyi szektorban, s az új struktúrák, ágazatok, munkahelyek újfajta tudást igényelnek. Az oktatás jelenti a legfőbb csatornát erre az új típusú, specializált tudást igénylő munkaerőpiacra.

Ebben a folyamatban a felsőoktatás fontos szerepet kaphat. Az új technológiák által megkövetelt tudás megszerzése, melynek elsajátítása magas fokú tudományos ismereteket és nem utolsósorban infrastrukturális háttérrel igényel, úgy tűnik, a mai Magyarországon többek között a felsőoktatás keretein belül valósítható meg.

A rendszerváltás után az egyetemek érzékelik azokat az elvárásokat, amelyeket a munkaerőpiac az oktatással szemben támaszt, hiszen ez lehetőséget teremt számukra, hogy a felsőoktatás az oktatás újra preferált területe legyen. Mindez párosul a felsőoktatás iránt növekvő társadalmi kereslettel. Ugyanakkor a pénzühiány és a normatív finanszírozási rendszer olyan irányban hat, hogy az egyetem, nevének presztízsét felhasználva hallgatók tömegeit vonzza magához, de nem vállalja fel teljes egészében az új munkaerőpiac kihívásait.

Az az elvárás, miszerint ha a felsőoktatás szintjén oktatjuk a fiatalokat, akkor könnyebben el tudnak majd állást találni, nem bizonyul igaznak. Azok előtt a fiatalok előtt, akik nem tudnak elhelyezkedni, jelenleg három alternatíva áll:

- munkanélküliség;
- tovább maradni az oktatási rendszerben;
- flexibilis, alkalmi vagy időszakos munkavállalás.